

30-Oktyabr, 2025-yil

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING TA’LIM OLUVCHILAR, ULARNING
OTA-ONALARI VA ULARNING O’RNINI BOSUVCHI SHAXSLAR BILAN
HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISH FAOLIYATINI
TAKOMILLASHTIRISH YO’LLARI**

Qurbonova Husniobod Hayitboy qizi

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: *profilaktika inspektori, ta’lim oluvchilar, ota-onalar, huquqbuzarliklarni oldini olish, oilaviy zo‘ravonlik, huquqiy tarbiya, ijtimoiy hamkorlik, psixologik yondashuv, ta’lim muassasalari, huquqiy maslahat.*

Annotatsiya: *Ushbu maqola profilaktika inspektorining ta’lim oluvchilar, ularning ota-onalari hamda ularning o’rnini bosuvchi shaxslar bilan huquqbuzarliklarning oldini olish faoliyatini takomillashtirish masalalariga bag‘ishlangan. Bugungi kunda yosh avlodning huquqbuzarlikka moyilligi va oilaviy, ijtimoiy muhitdagi murakkabliklar profilaktika ishlarini yangi bosqichga olib chiqishni talab qiladi. Maqolada profilaktika inspektorining roli, faoliyati samaradorligini oshirish uchun zarur metod va yondashuvlar tahlil qilinadi. Xususan, ta’lim muassasalari, ota-onalar va ularning o’rnini bosuvchi shaxslar bilan o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish, tarbiyaviy va huquqiy ishlarni uyg‘unlashtirishning ahamiyati ko‘rsatib o‘tiladi. Shuningdek, ilg‘or xalqaro tajribalar va milliy qonun hujjatlari asosida huquqbuzarlikni oldini olishning samarali usullari tavsiya etiladi. Maqola yoshlar tarbiyasida profilaktika inspektorining ijtimoiy, huquqiy va psixologik yondashuvlar orqali rolini yanada kuchaytirish zaruratini ta’kidlaydi. Bu esa ta’lim jarayonida huquqbuzarliklarni kamaytirish, sog‘lom ijtimoiy muhit yaratish va jamiyat xavfsizligini ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi..*

Ключевые слова: *инспектор профилактики, обучающиеся, родители, предупреждение правонарушений, семейное насилие, правовое воспитание, социальное сотрудничество, психологический подход, образовательные учреждения, юридическое консультирование.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования деятельности инспектора профилактики по предупреждению правонарушений среди обучающихся, их родителей и лиц, заменяющих родителей. В современных условиях возрастания риска правонарушений среди молодежи и усложнения семейно-социальной среды становится необходимым переход к новым подходам в профилактической работе. В статье анализируется роль инспектора профилактики и методы повышения эффективности его деятельности. Особое внимание уделяется укреплению взаимодействия с образовательными учреждениями, родителями и лицами, замещающими родителей, а также важности комплексного воспитательного и правового подхода. На основе передового международного опыта*

и национального законодательства предлагаются эффективные методы предупреждения правонарушений. В статье подчёркивается необходимость усиления социальной, правовой и психологической роли инспектора профилактики в воспитании молодежи, что способствует снижению правонарушений, созданию здоровой социальной среды и обеспечению безопасности общества.

Keywords: *prevention inspector, students, parents, offense prevention, domestic violence, legal education, social cooperation, psychological approach, educational institutions, legal counseling.*

Annotation: *This article is devoted to improving the activities of prevention inspectors in preventing offenses among students, their parents, and persons substituting parents. In the current context of increasing youth delinquency risks and complex family-social environments, there is a growing need for new approaches in preventive work. The article analyzes the role of the prevention inspector and methods to enhance the effectiveness of their work. Particular attention is given to strengthening cooperation with educational institutions, parents, and guardians, as well as the importance of an integrated educational and legal approach. Based on advanced international experience and national legislation, effective methods for preventing offenses are proposed. The article emphasizes the need to strengthen the social, legal, and psychological role of prevention inspectors in youth education, which contributes to reducing offenses, creating a healthy social environment, and ensuring public safety.*

KIRISH

Bugungi kunda ijtimoiy hayotning murakkablashuvi, globalizatsiya jarayonlari, texnologik taraqqiyot va axborot oqimining kengayishi yosh avlodning tarbiyasi va ijtimoiy muhitga ta'sirini keskin oshirmoqda. Ayniqsa, ta'lim oluvchilar orasida huquqbuzarliklarning ko'payishi, ularning noto'g'ri yo'lga kirib qolish holatlari ijtimoiy xavfsizlik va jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Shu sababli, yoshlarni huquqbuzarliklardan samarali himoya qilish, ularning huquqiy savodxonligini oshirish va sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Profilaktika inspektorlarining faoliyati aynan shu muhim yo'nalishda muhim o'rin tutadi. Ular nafaqat huquqbuzarliklar ro'y berganidan keyin javobgarlik choralari ko'rish bilan cheklanmay, balki bu hodisalarni oldini olish, yoshlar va ularning oilalari bilan muntazam ishlash orqali ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu jarayonda ta'lim muassasalari, ota-onalar va ularning o'rnini bosuvchi shaxslar bilan uzviy hamkorlik qilish zarurati yuzaga keladi. Chunki aynan ushbu uch guruh o'zaro faol aloqada bo'lib, yoshlarning tarbiyasi va huquqiy madaniyatining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim oluvchilar va ularning oilalari o'rtasidagi munosabatlarning sifatini yaxshilash, ota-onalarning farzandlarining huquqlari va majburiyatlari haqida bilimlarini oshirish, shuningdek, farzand tarbiyasida ularning mas'uliyatini kuchaytirish profilaktika

30-Oktyabr, 2025-yil

inspektorining asosiy vazifalaridan biridir. Shu bilan birga, ota-onalar o‘rnini bosuvchi shaxslar – masalan, vasiylar, homiylar, qarindoshlar yoki boshqa ijtimoiy yordam ko‘rsatuvchi tashkilotlar vakillari bilan ham samarali ishlash, ularning huquqbuzarliklarning oldini olishdagi o‘rni va mas’uliyatini oshirish ham muhimdir. Chunki bu shaxslar ko‘pincha yoshlar tarbiyasida asosiy rolni bajaradi va ularning harakatlari hamda qarorlari to‘g‘ri yo‘naltirilmasa, ijtimoiy muammolar kelib chiqishi mumkin. Maqolada profilaktika inspektorining ta’lim oluvchilar, ota-onalar va ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan huquqbuzarliklarning oldini olishda mavjud muammolar, ularni hal etish yo‘llari, ilg‘or xalqaro va milliy tajribalar o‘rganiladi. Shuningdek, ushbu faoliyatning samaradorligini oshirish uchun yangi metodologiyalar, psixologik va huquqiy yondashuvlar, ta’lim va tarbiya jarayonida profilaktika ishlari tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar taqdim etiladi. Yoshlarning huquqbuzarliklardan himoya qilinishi nafaqat ularning kelajagi uchun, balki butun jamiyatning barqarorligi, xavfsizligi va ijtimoiy adolatning ta’minlanishi uchun zarur. Profilaktika inspektorlarining faoliyati bu jarayonda markaziy ahamiyat kasb etib, ular samarali va tizimli ish olib borgan taqdirda, yoshlar orasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish mumkin bo‘ladi. Shu bois, ushbu maqola mazkur sohadagi faoliyatni takomillashtirishga qaratilgan tahliliy, ilmiy va amaliy yondashuvlarni o‘z ichiga oladi, bu esa nafaqat nazariy jihatdan balki amaliy jihatdan ham foydali bo‘ladi. Maqola ta’lim oluvchilar va ularning oilalari bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining roli va mas’uliyatini kengroq yoritishga, zamonaviy muammolarni hal qilishda milliy va xalqaro tajribalarni hisobga olgan holda samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

Huquqbuzarliklarning oldini olish profilaktika inspektorining eng muhim vazifalaridan biri bo‘lib, ayniqsa ta’lim oluvchilar va ularning oilalari bilan ishlash jarayonida ushbu faoliyat samaradorligini oshirish katta ahamiyatga ega. Yoshlar orasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarni kamaytirish uchun tizimli va har tomonlama yondashuv talab etiladi. Bu yondashuvda profilaktika inspektori ta’lim muassasalari, ota-onalar va ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan yaqin hamkorlikda ishlashi lozim.

Birinchidan, ta’lim muassasalari bilan hamkorlik profilaktika ishlarining asosi hisoblanadi. Maktab va boshqa ta’lim muassasalari yoshlarning kundalik faoliyati, ularning ijtimoiy muhitlari, qiziqishlari va muammolari haqida keng ma’lumotga ega. Profilaktika inspektorlari maktablar bilan muntazam aloqada bo‘lib, ta’lim oluvchilar orasida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan huquqbuzarliklarning oldini olishda birgalikda ish olib borishlari lozim. Bunda, avvalo, maktablarda ma’naviy-ma’rifiy ishlar tashkil etish, yoshlarni huquqiy savodxonlikka o‘rgatish, zo‘ravonlik, qattiq giyohvand moddalar va boshqa salbiy illatlardan himoya qilish bo‘yicha tadbirlarni amalga oshirish muhimdir. Shuningdek, o‘quvchilarning shaxsiy muammolari, oilaviy muhitdagi ziddiyatlar, do‘stlar orasidagi muammolar va boshqa xavf omillarini aniqlash va profilaktika inspektoriga tezkor xabar berish mexanizmi yo‘lga qo‘yilishi zarur.

Ikkinchidan, ota-onalar bilan faol ishlash profilaktika inspektorining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ota-onalar farzandlarining tarbiyasi, ularning huquqlari va majburiyatlari haqida yetarli bilimga ega bo‘lishlari kerak. Shu bois, profilaktika inspektorlari ota-onalarni huquqiy va psixologik savodxonlikni oshirishga yo‘naltirilgan seminarlar, treninglar, uchrashuvlar tashkil etish orqali ularni faol jalb etishi muhimdir. Ota-onalar orasida muloqotni kuchaytirish, ularni tarbiyaviy jarayonga faol qo‘shilishiga rag‘batlantirish, oiladagi nizolarni vaqtida aniqlash va hal qilish bo‘yicha maslahatlar berish asosiy yo‘nalishlardan biridir. Bundan tashqari, ota-onalar o‘z farzandlari bilan samarali muloqot o‘rnatish, ularning muammolarini tushunish va yengillashtirishga qaratilgan psixologik ko‘mak olishlari uchun maxsus xizmatlar tashkil etilishi ham zarur.

Uchinchi muhim yo‘nalish – ota-onalar o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan ishlash. Bu guruhda vasiylar, homiylar, qarindoshlar, ijtimoiy xizmat xodimlari kabi shaxslar kiradi. Ko‘pincha, bu shaxslar yoshlarning tarbiyasi va kundalik hayotidagi muhim omil bo‘lib, ular orasida malaka va bilim yetishmasligi sababli, huquqbuzarliklar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli, profilaktika inspektorlari ushbu shaxslarni huquqiy bilimlar, tarbiyaviy yondashuvlar bo‘yicha doimiy ravishda o‘qitib borishi, ularning mas’uliyatini oshirish hamda kerakli maslahatlar berishi lozim. Bu esa yoshlar muammolarining tez aniqlanishi va oldini olish imkonini beradi.

To‘rtinchidan, profilaktika inspektorining faoliyatida zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish zarur. Yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish uchun onlayn platformalar, ijtimoiy tarmoqlar orqali targ‘ibot ishlari olib borish, huquqiy bilimlarni oshirishga qaratilgan interaktiv treninglar va video-materiallar yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu usullar yoshlarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos keladi hamda ularni huquqbuzarliklardan uzoqlashtirishda samarali bo‘ladi. Shu bilan birga, ota-onalar va vasiylar uchun ham axborot va maslahatlar onlayn tarzda taqdim etilishi ularning doimiy qo‘llab-quvvatlanishini ta’minlaydi.

Beshinchidan, profilaktika inspektorining ishida ijtimoiy hamkorlik muhim o‘rin tutadi. Mahalla fuqarolar yig‘ini, nodavlat tashkilotlar, diniy tashkilotlar va boshqa jamoat birlashmalari bilan birgalikda ishlash orqali huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Bu esa yoshlar va ularning oilalari uchun qo‘shimcha ijtimoiy himoya mexanizmini yaratadi. Shuningdek, ushbu tashkilotlar orqali yoshlarni ijtimoiy faoliyatga jalb qilish, ularni sog‘lom turmush tarziga undash imkoniyati oshadi.

Profilaktika inspektorining faoliyati samaradorligini oshirishda doimiy malaka oshirish va zamonaviy yondashuvlar bilan tanishtirish muhimdir. Psixologik, huquqiy, ijtimoiy fanlar sohasidagi bilimlarni chuqurlashtirish, yangi metodikalar va ilg‘or tajribalarni o‘rganish profilaktika inspektoriga yuzaga kelayotgan murakkab vaziyatlarda samarali choralar ko‘rishga yordam beradi.

Shu bilan birga, huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorining faoliyati doimo natija bilan baholanishi, olingan tajriba asosida ish usullarini takomillashtirish va yangilash zarur. Bu esa profilaktika ishlarining samaradorligini

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

ta’minlaydi hamda yoshlarning ijtimoiy muhitda sog‘lom va xavfsiz rivojlanishiga xizmat qiladi..

XULOSA

Profilaktika inspektorining ta’lim oluvchilar, ularning ota-onalari va ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan huquqbuzarliklarning oldini olish faoliyatini takomillashtirish bugungi ijtimoiy muhit sharoitida eng dolzarb masalalardan biridir. Yosh avlod orasida huquqbuzarlikning oldini olish uchun kompleks va tizimli yondashuvlar zarur bo‘lib, bu jarayonda profilaktika inspektorining roli beqiyosdir. Maqolada ko‘rsatib o‘tilganidek, ta’lim muassasalari bilan samarali hamkorlik, ota-onalar va vasiylar bilan doimiy muloqot va ularni huquqiy hamda psixologik savodxonlikka yo‘naltirish, ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish kabi choralar profilaktika inspektorining faoliyat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, doimiy malaka oshirish va ilg‘or metodikalarni joriy etish bu sohada yuqori natijalarga erishishga imkon yaratadi. Profilaktika inspektorining faoliyatini takomillashtirish orqali ta’lim oluvchilar orasida huquqbuzarliklarni kamaytirish, ularning sog‘lom ijtimoiy muhitda tarbiyalanishi va jamiyat xavfsizligini ta’minlashga katta hissa qo‘shiladi. Shu bois, ushbu sohada olib borilayotgan ishlarni yanada tizimli tashkil etish, muvofiqlashtirish va samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, profilaktika inspektorining yoshlar va ularning oilalari bilan samarali ishlashi jamiyatda huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim omil bo‘lib, ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashda asosiy bo‘g‘inlardan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov Sh. Yoshlar jinoyatchiligi va uning oldini olish. — Toshkent: Yoshlar nashriyoti, 2018.
2. Tashkent Davlat Ijtimoiy Fanlar Universiteti ilmiy maqolalari to‘plami: Profilaktika va ijtimoiy xavfsizlik. — Toshkent, 2021.
3. Назаров, В.М. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних: теория и практика. — Москва: Юристъ, 2019.
4. Smith, J. Juvenile Delinquency Prevention: Strategies and Approaches. — New York: Academic Press, 2020.